

TÜRK DERİCİLİK SANAYİİ VE BEYKOZ FABRİKASI

Prof. Dr. Mediha GÜLER*

1- GİRİŞ

Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi Türk Dericilik Sanayininin temel taşı olabilecek nitelikte bir özelliğe sahiptir. Tarihi 1812 yılına kadar uzanan Beykoz Fabrikası yeri, nitelikleri ve üretimi ile geçmişin izlerini taşımaktadır.

Beykoz Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi'nde halen kundura üretimi yanında deri ve kösele üretimi, plastik taban enjeksiyon, lastik üretim üniteleri ve deri, kösele artıklarını değerlendirmek üzere suni kösele işletmeleride faaliyetini sürdürmektedir.

II- OSMANLI DEVRİ SANAYİİ

Anadolunun bütün şehirlerindeki Ahîler topluluğunun büyük bir kısmı, debbağlık ve deri sanatıyla meşgul oluyorlardı zamanla gerilene deri sanayii Osmanlılar döneminde yeniden canlanmış ve Avrupayı etkisi altına almıştı.¹

19. yüzyıla kadar dağınık olan sanayii hareketleri bu tarihten sonra daha ciddi hal almıştır. Ordusunu devrin icaplarına göre silahlandırmak v egiyimde birliği temin etmek lüzumunu duyan imparatorluk, bu ihtiyaçları devlet eliyle çalışan müesseselerden karşılamayı esas kabul etmiş ve bu amaçla "Tophane'yi" kurmuştur.

* Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

1 Zeki Tekin. "Osmanlı Debbağhanelerinde Kullanılan Aletler ve Dericilik tabirleri".

İlim ve Sanat. İstanbul : 1993, s.52.

Tanzimat inkilâbından sonra, Osmanlı Sanayiinde özel teşebbüsün bazı gayretleri görülür. Fakat, teknik eleman yetersizliği ve sermaye darlığı, ordu ve sanayii ihtiyaçlarını karşılayamamak korkusu İmparatorluğu tam bir "Devletçi" Sanayii sistemine götürmüştür. Askeri ihtiyaçlar yanında toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilen fabrikalar kurulmuştur.²

Osmanlı Harp Sanayii Kurumları sırasıyla ;

1. Ok, yay, kılıç, kalkan gibi ilkel silahların imalathaneleri, Cebeci Ocağı.
2. Tophaneler, top mermesi humbara gibi patlayıcı maddeleri ve diğer ateşli silahları imal eden iş yerleri.
3. Baruthaneler.
4. Tersaneler.
5. Gemilerin donatımı, her türlü demir malzemesini, yelken bezi, halat ve öteki ihtiyaçlarını sağlayan işyerleri.
6. Ordunun deriden mamul eşya ihtiyacını karşılayan saraçhaneler.
7. Askerin her türlü giyim eşyasını yapan işyerleri.
8. Ekmek ve peksimet gibi, askerin belli başlı yiyecek maddelerini hazırlayan işyerleridir. Dericilik endüstrisi ürünleri hemen hemen bütün sanayii alanlarında az veya çok olarak gerekli bulunmaktadır.³

Osmanlılar döneminde debbağhanelerin her biri birer fabrika halinde ikişer üçer katlı büyük binalardı. Her debbağhane bir ustanın idarisi altındaydı. Her birinde bostan kuyusu büyüklüğünde kuyular, büyük kazanlar ve aletler bulunurdu. Her tabakhanenin "hayvanla" taşınır birer değirmeni bulunur, burada palamut öğütülürdü.

Yapılan debbağhane ne tür debagat yapılacak ise, o debagat türüne uygun tekne, kazan ve aletler temin edilirdi. Ayrıca kösele imaline yarayan aletler ile sahtiyan imaline yarayan aletlerin birbirinden farkları olduğu ifade edilmektedir.⁴

2 Hüsamettin Toros. Türkiye Vilayetleri Sanayii, Turizm Ansiklopedisi. Ankara : 1971, s.61.

3 Önder Küçükerman. Beykoz Fabrikası. İstanbul : 1988, s.18

4. Tekin. a.g.e., s.52

III- BEYKOZ FABRİKASI'NIN TARİHÇESİ

II. Mahmut Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Beykoz'daki tabakhaneyi 1812 yılında sahibinden satın alarak devletleştirmiş ve "Tabakhane-i Klevehane-i Amire" adı ile orduya devretmiştir.⁵

Beykoz Deri Fabrikasının tarihi akışı içerisindeki değişikliklerini incelediğimizde şu gelişmeleri sıralamak mümkündür.

1812 yılında debbağhane sahibi Hamza Efendi'den alınan Beykoz'daki bu yere "Tabakhane-i Klevehane-i Amire" adı verilmiştir.

1826 yılına kadar ordu için palaska, çizme, kütükler ve koşum takımları imâl edilir. Aynı yıl ilâve edilen bir tesis ile ilk defa keçi derisinden yeni tip el imâli askerî kundura yapımına başlanır.

1846 yılında, işletme 40 beygirtlik bir buhar makinası, iki buhar kazanı, iki taş değirmen ve 70 deri kuyusu ilâve edilerek genişletilir.

1856 yılında, Paris Fuarına katılır.

1877 yılında, Viyana uluslararası Fuarında altın madalya ödülü alınır.

1908 yılında, tesisin adı "Beykoz Teçhizat-ı Askeriye Fabrikası" olarak değiştirilir.

1923 yılında işletme, "Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü'ne ve sonra "Sanayii Maadin Bankası'na" bağlanır.

1932 yılında, İşletme kısa süre için "Devlet Sanaayii Ofisi-ne" bağlanır.

1933 yılında, İşletme Sümerbank'a devredilir ve 3460 Sayılı Kanuna göre "Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesi" adını alır.

1962 yılında Çekoslovakya ile yapılan anlaşma ile kundura işletmesi kökten bir modernizasyon görür.

1964 yılında, Lastik ve Solüsyon İşletmeleri devreye alınır.

1967 yılında, Enjekte taban ünitesi hizmete sokulur.

1968 yılında, Suni Kösele işletmesi imâlata başlar.

5 Sümerbank Holding Beykoz Deri ve Kundura Sanayii İşletmesi. Ankara : 1992, s.7.

1987 yılında, Bakanlar Kurulu'nun 30.10.1987 tarih ve 87/12184 sayılı kararı ile işletme özelleştirilir ve hisselerinin tamamı bedelsiz olarak Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığına devredilir.

1989 yılında ise, "Sümerbank Holding A.Ş." ne bağlı bir işletme haline dönüştürülen işletmenin adı "Beykoz Deri ve Kundura Sanayii İşletmesi" olarak değiştirilir ve bu husus Türk Ticaret Sicili Gazetesi'nin 13.2.1989 tarih ve 2209 sayılı nüshasında yayınlanarak tescil edilir.⁶

SONUÇ

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası son yıllarda oldukça önemli gelişmeler göstermektedir. Bugün yeni ve modern makinalarla modernize ve organize edilmektedir.⁷ İşletme halen yılda 750 ton kösele, 100 milyon dm² vidala, 1200 ton suni kösele ve 3.9 milyon çift kundura üretecek kapasitededir. Ayrıca müesseseye bağlı Çanakkale Sentetik Deri Fabrikası yılda 4 milyon metre sentetik deri; Salihli, Palamut ve Valcks Fabrikası ise 900 ton valeks üretim gücüne sahiptir.⁸ Deri üretimindeki bu sayısal veriler Türkiye'de Deri Sanayiinin kuruluşundan günümüze kadar büyük gelişmeler kateddiğini göstermektedir.

Sanayileşme sürecini tamamlamaya çalışan güçlü Türkiye Cumhuriyeti mevcut maddi ve insangücü kaynaklarını en iyi biçimde değerlendirerek, Türk milletinin refahını artırma gayreti ve inancı içerisindedir. Bu süreç içerisinde Türk Deri Sanayiinin kurulması ve gelişmesinde Sümerbank Deri ve Kundura Sanayii Müessesesinin büyük rolü olmuştur.

KAYNAKLAR

- 1- Babayiğit, Recep. Sümerbank Holding A.Ş. Beykoz Deri ve Kundura Sanayii İşletme Dosyası. İstanbul : 1992
- 2- Küçükerman, Önder. Beykoz Fabrikası İstanbul : 1988.
- 3- Tekin, Zeki. İlim ve Sanat. Sayı 37. İstanbul : 1993.
- 4- Toros, Hüsamettin. Türkiye Vilayetleri Sanayii, Turizm Ansiklopedisi. Ankara : 1971.
- 5- Sümerbank Holding A.Ş. Beykoz Deri ve Kundura Sanayii İşletmesi İstanbul : 1992.
- 6- Sümerbank. İstanbul : 1992

6 Recep Babayiğit. Sümerbank Holding A.Ş. Beykoz Deri ve Kundura Sanayii İşletmesi Dosyası. İstanbul : 1992, s.8-9.

7 Sümerbank Holding A.Ş. Beykoz Deri ve Kundura Sanayii İşletmesi. Ankara : 1992, s.1.

8 Sümerbank. İstanbul : 1992, s.3.